

ЗМІСТ

Передмова ♦ 9

ЧАСТИНА 1. ЛЮДИНА

Зовнішність ♦ 15

Мовлення ♦ 23

Характер ♦ 31

Емоції ♦ 41

Здоров'я ♦ 49

Розум ♦ 55

Вік ♦ 63

ЧАСТИНА 2. СТОСУНКИ

Дружба ♦ 69

Кохання ♦ 75

Секс ♦ 81

Неприятність ♦ 87

Ієрархія ♦ 93

ЧАСТИНА 3. РОДИНА

Кровні родичі ♦ 101

Некровні родичі ♦ 105

Далекі родичі ♦ 109

Одруження ♦ 113

Людина без родини ♦ 117

ЧАСТИНА 4. ЖИТТЯ

Побут ♦ 123

Господарство ♦ 131

Праця ♦ 135

Діяльність ♦ 145

Спілкування ♦ 153

Рух ♦ 159

Стани ♦ 167

Досвід ♦ 175

Смерть ♦ 189

ЧАСТИНА 5. СВІТ

Час ♦ 195

Простір ♦ 205

Причина ♦ 213

Кількість ♦ 219

Примітки ♦ 223

Ми глибоко вдячні нашим Захисницям
і Захисникам – на щиті і зі щитом – за те, що
тримаєте над нами українське небо. Саме завдяки
вам став можливим вихід цієї книжки у світ.

Слава Україні!

Героям Слава!

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Передмова

У нашому мовленні так багато різноманітних засобів для вираження думки, що ми часто використовуємо їх абсолютно несвідомо, бо українська мова обирає найдоцільніші з них за нас. Коли ми хочемо про щось яскраво висловитися, вжити якусь влучну характеристику, когось або щось дотепно назвати – то не вигадуємо для цього нових слів. Ба більше, ми навіть не замислюємося над тим, які вислови вжити, адже вони вже є в нашій мовній пам'яті. Звідки ж вони там з'явилися? Не перебільшенням буде сказати, що їх туди складає вся українська історія. Справді, усталені вислови, які ще називаємо **фразеологізмами**, – це результат розвитку українського народу, його культури загалом і мови зокрема.

Фразеологізм – це словосполучення (інколи лише одне слово), усталений вислів, фраза, часом приказка, наділені традиційним і зрозумілим для носіїв нашої мови переносним значенням, яке неможливо зрозуміти зі значень окремих компонентів або буквального значення складових частин. Так, вислів *Серце з перцем* зовсім не означає буквально людського органа, присипаного

приправою. Українці знають, що *Серце з перцем* означає людину з характером, запальну, дошкульну, гостру на язик.

Народна творчість багата на конструкції, що в стислій формі виражають мудрий погляд на те чи інше явище, на людину, на весь довколишній світ: це прислів'я, приказки, крилаті вислови, мовні кліше... Фразеологізми дещо відрізняються від них, бо є передусім словосполученням, тоді як прислів'я – це зазвичай повне речення, що виражає завершену думку з певним повчанням, а крилаті вислови належать відомій особистості, міфічному чи історичному персонажу. Проте в широкому сенсі всі ці висловлення називаємо фразеологією українського народу.

Часто можна почути таке доволі високопарне твердження, що фразеологізми – це скарбниця мови, ДНК нації, культурний оберіг. Та не поспішайте розчаровано зітхати, адже тут є багато слухного. Усталені вислови будь-якої мови складаються століттями, вбираючи в себе мовну картину світу народу, його погляди на навколишню дійсність, історичні та культурні особливості й навіть національний характер. Ви, мабуть, чули або й самі вживаєте вислів *Сидиш, як засватаний*. А він походить з давнього українського обряду сватання, під час якого дівчина мала сидіти або стояти осторонь, сором'язливо опустивши очі. Можливо, звичним для вас є фразеологізм *Встати не з тієї (або з лівої) ноги*, і ви вживаєте його в повсякденному мовленні,

навіть не замислюючись, що за своїм походженням він сягає ще скіфської доби. Скіфи вірили, що, прокидаючись зранку, з ліжка треба вставати лише з правої ноги, бо ліву сторону тіла вважали породженням нечистої сили. Звісно, є в нашому мовленні й не такі давні фразеологізми, які, проте, виражають наш – національний – характер; багато в нас і таких висловів, що виявляють ставлення українців до праці (*І швець, і жнець, і на гуді грець; Через пень-колоду*), до людських стосунків (*Родичі гарбузові; Нашому тинові двоюрідний пліт*), до взаємин із природою тощо. Є такі, що поширені по всій Україні, а є притаманні лише певним регіонам.

У будь-якому разі, фразеологізмами пересипане наше мовлення, ці вислови бережуть нашу історію й переходять із покоління в покоління, міцно тримаючи наші основи. Цю книжку присвячено висловам, які мандрують разом з нашим мовленням життєвими шляхами, збагачуючи його й увиразнюючи. Деякі з них вам добре відомі, а може, відома й історія їх походження; а деякі, можливо, стануть для вас відкриттям, приємною несподіванкою, цікавинкою, що ще більше розповість про український народ і його світогляд. Відкривати мову завжди надзвичайно захопливо, а головне – завжди актуально.

Нехай ця книжка стане ще одним неймовірно цікавим і актуальним відкриттям мови.

Ольга Дубчак

ЧАСТИНА 1 ЛЮДИНА

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Великий / велика до неба • Верства пирятинська / келебердянська /
чугуївська / мальована • Стелю підпирає • У сажень зросту •
Через хату перехилиться й моркву вирве

ТАК УКРАЇНЦІ НАЗИВАЮТЬ ДУЖЕ ВИСОКУ
НА ЗРІСТ ЛЮДИНУ

«Верства» — це давня назва східнослов'янської міри великих віддалей, що становила 1,06 км і вживалася до запровадження метричної системи¹. У переносному значенні так говорять про людину високого зросту, а слово «келебердянська» вказує на село Келеберда, що в Полтавській області. Поселення було засновано Іваном Сірком, а назва Келеберда походить, імовірно, від татарських слів «кале» — фортеця й «берда» — річка, отже — «укріплення над річкою». В середині XVII століття Келеберда була сотенним містечком, її двічі спустошували татари, а на початку XVIII століття зруйнували російські війська.

